

YTTERLÄNNÄS HEMBYGDSFÖRENINGENS SKRIFTER I.

Ytterlännäs gamla kyrka

En kort beskrivning
för besökande

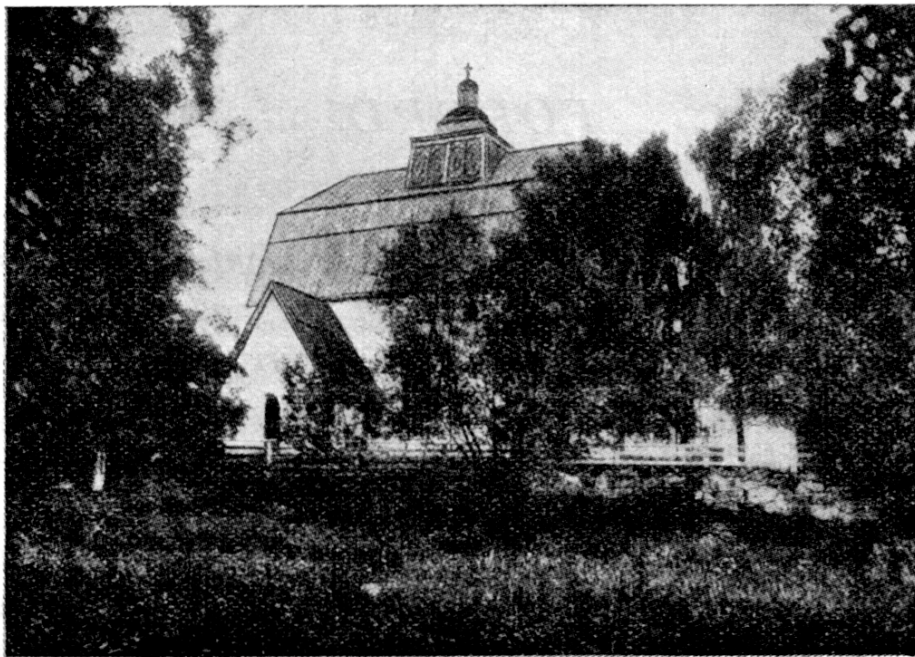
av

J. Svanholm

och

A. Westander

Ytterlännäs gamla kyrka

En kort beskrivning
för besökande

av

J. Svanholm

och

A. Westander

FÖRORD.

Ytterlännäs gamla kyrka, Ångermanlands förnämsta och bäst bevarade medeltida byggnadsminne, har hittills saknat en självständig beskrivning. Annars har den flera gånger under de senaste 150 åren fragmentariskt avhandlats i olika publikationer i samband med andra historiska minnen.

För varje år, som går, ökas antalet besökare, som komma för att bese detta vackra fornminne. Behovet av en lätt tillgänglig beskrivning har därför blivit allt mera kännbart.

Föreliggande lilla skrift gör icke anspråk på att vara uttömmande. Den är endast en kortfattad historik och en orienterande handledning, närmast avsedd för den tillfällige besökaren. Glädjande vore, om den även i någon mån kunde bidra till en starkare hembygdkänsla och större vördnad för minnen från gångna tider.

Författarna.

Kyrkans tillkomst och första byggnadsperiod.

Hur gammal är kyrkan? Detta är väl den fråga, som först intresserar besökaren. Liksom fallet är med de flesta andra äldre kyrkor i vår bygd, kan man icke med bestämdhet angiva byggnadstiden och ännu mindre något visst grundläggnings- eller invigningsår, all den stund skriftliga dokument saknas därom. Men med stöd av vissa fakta, byggnadsstilen och de äldsta bevarade kyrkliga inventarierna, ställda i jämförelse med liknande i den omgivande bygden, kunna vi dock med sannolikhet bestämma den ungefärliga tiden för kyrkans uppförande. Allmänt anses att de första sockenbildningarna häruppe kommit till stånd på 1200-talet, i och med att kristendomen då funnit fast fot här.

Första gången som Ytterlännäs socken nämnes i hittills känd skrift är år 1314. Samtidigt med landskapets övriga socknar uppräknas den i anledning av att en kyrklig skatt (den s. k. sexårgården) då upptogs. Kyrkan fanns alltså med säkerhet vid denna tid.

Byggnadsstilen, den enkla rektangulära formen hos själva kyrkorummet utan särskild korutbyggnad, är icke känd här uppe före 1200-talet. Om Ytterlännäs kyrka varit färdig tidigare, skulle den ha haft en lägre och smalare korutbyggnad eller åtminstone spår efter en sådan anordning.

Den ålderdomliga dörröppningen måste anses som ursprunglig. Dörrens kraftiga vackra handtag i form av ett drakhuvud med ring dateras på grund av

sin stil till tiden 1200-talets slut—omkr. 1300. En gammal sägen förmäler, att kyrkan byggts av fem bönder nämligen

Pål i Väija,
Funt i Mo,
Kil i Lägdom,
Rake i Angsta,
Hålätter i Stensätter.

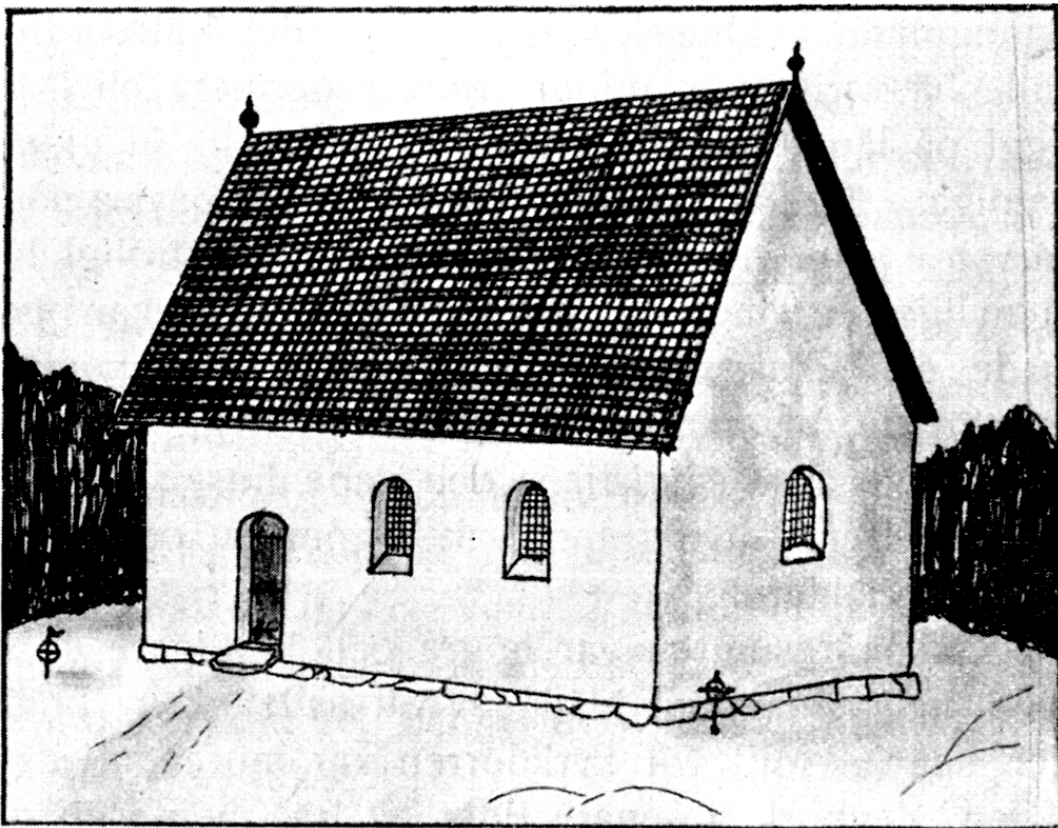
Enligt ortsnamnsforskarens mening kan det sista ortsnamnet icke vara äldre än från omkring 1200. Kyrkans äldsta inventarium, det väl bibehållna triumfkrucifixet är ett arbete från slutet av 1200-talet, och dopfunten kan också ha varit med från den tid, då kyrkan först togs i bruk, dess enkla oornerade typ fortlever dock medeltiden igenom. Med största sannolikhet torde kyrkans tillblivelse kunna sägas ha ägt rum under 1200-talets senare del eller under åren omkr. 1300, närmare kan tidpunkten ej bestämmas.

Tänkas kan ju, att det före denna kyrka fanns en ännu äldre, av vilken dock alla spår och minnen äro utplånade. Det skulle i så fall ha varit en byggnad av trä, en s. k. stavkyrka. Från grannsocknen Torsåker, förr moderförsamling till Ytterlännäs, berättas en dunkel sägen om en äldre kyrkobyggnad på annan plats i socknen än den nuvarande, likaledes från medeltiden härstammande församlingskyrkan. Denna sägen kan möjligen ställas i samband med en tidig stavkyrka. I det närbelägna och mindre betydande Ytterlännäs förefaller dock en sådan tidigare kyrkobyggnad mera osannolik.

Under de senare åren av 1200-talet och i början av 1300-talet visiterades Norrlands kyrkor av ärkebiskoparna Nils Allesson och Olof Björnsson. Från

deras färder föreligger en förteckning över de kyrkor som besöktes. Endast moderkyrkorna nämnas och ibland dem "thorsakir". Hülphers angiver i sin beskrivning över pastoratet, att Ytterlännäs långt tillbaka i tiden har varit moderförsamling. Denna uppfattning torde dock bero på feltolkning av vissa gamla handlingar om byten av prästgårdsjord.

Den ännu kvarstående och ovanligt välbevarade gamla kyrkan var sannolikt även den första i socknen. Dock företer nog kyrkan, sådan vi i dag se den, stora olikheter med dess utseende vid invigningen för över 600 år sedan.

Ytterlännäs gamla kyrkas sannolika utseende på 1300-talet.

(Teckning av J. Svanholm).

Låt oss försöka få en föreställning om hennes utseende då! Av dess första gestaltning återstå nu blott de fyra bastanta huvudväggarna med den smala dörr-

öppningen och dörren mellan vapenhuset och själva kyrkan. Både sakristia och vapenhus saknades då. Den nyss nämnda dörren var sålunda ytterdörr, vilket förklarar dess kraftiga och vackra beslag och lås. Fönstren voro mindre än nu och sutto mycket högre upp. Takresningen var en annan, antagligen samma spetsgavlade enkla resning, som är typisk för norrländska medeltidskyrkor i allmänhet och oss närmast är representerad i Sångå, Överlänns och Högsjö. Exteriören torde sålunde ha tett sig i enlighet med omstående skiss. I äldsta kyrkoboken finnes en uppgift om att kyrkan är "flera gånger utvidgad och förbättrad". Detta har man velat tolka så, att själva det rektangulära långhuset, kyrkans huvuddel, i äldsta tider skulle ha varit ännu mindre men sedermera blivit tillbyggt på längden. Dylika utvidgningar ha ju ej varit ovanliga. Men då man hittills ej kunnat påvisa några skarvar i muren, förefaller detta dock ej troligt här. En nyligen företagen undersökning under kyrkans golv visade ej heller några spår av tidigare grundmurar innanför de nuvarande. De nämnda "utvidgningarna" torde blott avse sakristians och vapenhusets tillbyggnad, fönstrens utvidgning, valvslagningen och uppförandet av läktarna.

Kyrkogårdsmuren var högre och kraftigare än nu och i hela sin längd klädd av ett sadeltak av bräder eller spån. Mitt för kyrkdörren var muren utvidgad till en stegport, i senare tider av trä, men måhända ursprungligen av sten. Kanske hade den första klockstapeln sin plats här såsom på andra orter förekommit och ännu förekommer. I så fall bildade stapelns nedre del ingångsporten till den vigda kyrkogården. Men därom veta vi intet. Enligt muntlig tradition

stod klockstapeln i senare tid ett stenkast längre bort från kyrkan åt sydväst i skogen strax ovanför prästgårdens källare.

Träda vi så i tankarna in i kyrkan i dessa kristendomens första dagar här i orten, finna vi olikheterna mellan förr och nu ännu större. Kyrkan är endast dunkelt upplyst av de små högt sittande fönstren. Enligt dåtida bruk står strax innanför dörren den stora dopfunten, samma funt, som nu är placerad framme i koret, samt vidare en skål med vigvatten. Se vi oss omkring, finna vi inga bänkar som nu. - Möjligen är det ett par långbänkar utefter väggarna. Under medeltiden deltog man i mässan och åhörde predikan stående. Varken läktare eller predikstol funnos. Koret var avbalkat med ett högt, genombrutet korskrank, som var försett med grindar. Där innanför se vi altaret under det lilla korfönstret. Väggen ovanom altaret var troligen prytt med ett enkelt altarskåp. På själva altaret få vi tänka oss ett par enkla, höga vaxljus. Någon altarring som nu fanns icke. Ännu hänger bredvid altaret det rökelsekar av malm, som under mässan utsände sin vällukt av rökelse.

Rikta vi blickarna mot taket, sakna vi de höga, vackert målade tegelvalven. I stället finna vi ett platt innertak eller kanhända en helt öppen takstol. Mitt ovanför korskranket hänger det väldiga triumfkrucifixet fritt ned från taket.

Sådant torde i stora drag kyrkans första utseende ha varit och förblivit under omkring tvåhundra år eller fram mot medeltidens slut.

I ett donationsbrev från 1300-talet läses, att gåvan gavs "i Guds och S:t Georgii händer." Härav sluta vi, att kyrkan varit helgad åt S:t Georg, även kallad S:t

Göran, ett förhållande, som näppeligen tidigare varit beaktat. Som jämförelse må nämnas, att Torsåkers kyrka burit namnet S:t Olof och Dals kyrka S:ta Agneta.

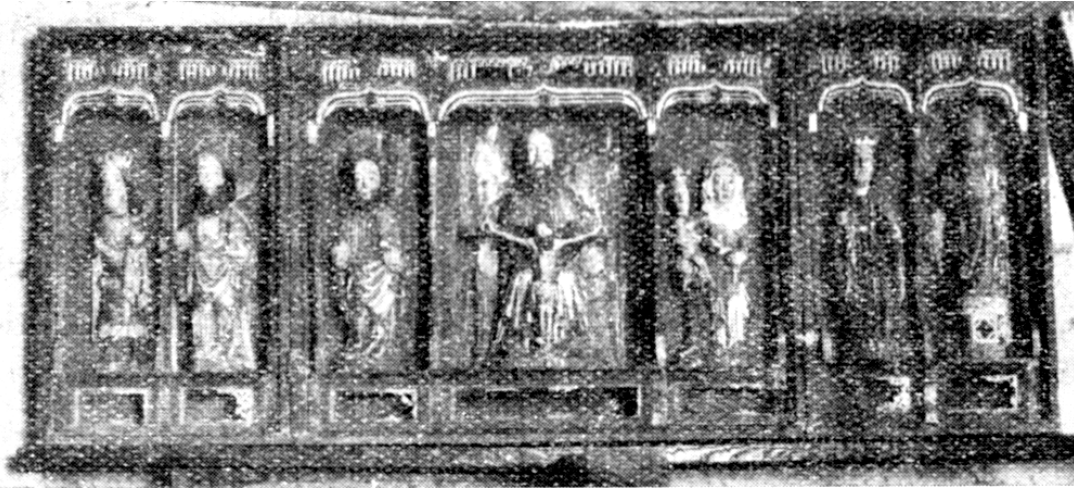
Utvidgning och förbättring.

Fram på 1400-talet spred sig hit upp till Norrland konsten att slå tegel och bygga tegelvalv. Snart nog ville nästan varje socken följa med sin tid och pryda sin kyrka med dylika höga valv och låta måla dem i vackra färger. Så skedde också här.

En vacker dag finna vi kyrkan avstängd för gudstjänst under en längre tid. I stället är den inkräktad av murare, ivrigt arbetande med tegel och murbruk. Dessförinnan hade emellertid väggarna till vapenhuset och förmodligen även sakristian uppförts på vanligt sätt av gråsten. Själva kyrkorummet försågs nu med två s. k. stjärnvalv, genom smäckra valvribbor avdelade i vackra fält och nedtill uppburna av kraftiga pilastrar i hörnen och mitt på långväggarna. Även vapenhuset fick ett liknande valv, ehuru av enklare typ, medan sakristian försågs blott med ett enkelt kryssvalv.

Till pastoratet införskrevs sedan en skicklig målare, som fick i uppdrag att invändigt måla kyrkans valv och väggar. Eghil var hans namn. Och att han och hans eventuella medhjälpare förstodo sin sak väl bevisas bäst därav, att målningarna i valven ännu efter mera än 400 år ha en ovanlig friskhet och färgprakt. Målningarna ha av doc. H. Cornell daterats till omkring år 1500. Detta stämmer också rätt väl överens med en uppgift i äldsta kyrkoboken, som förtäljer, att kyrkan blev målad i Herr Pedhers tid (han var kyrkoherde i pastoratet till år 1489).

Till den återinvigning, som efter dessa genomgripande förändringar måhända ägde rum*) hade kyrkan också förvärvat ett större och vackrare altarskåp (f. n. placerat på nedre läktaren) och den stora madonnabild, vi nu se pryda norra väggen intill predikstolen.

Altarskåp i Ytterlänna gamla kyrka.

(Foto: J. Svanholm).

Nu kunde Ytterlänna-borna sannerligen vara stolta över sin vackra kyrka, som varje sön- och helgdag fylldes av gamla och unga till andäktig gudstjänst.

I detta skick bibehöll sig kyrkan närmare 100 år framåt i tiden. Men därefter kom en lång period varunder den ena förändringen följde efter den andra, tills kyrkan vid 1700-talets slut hade fått sitt nuvarande yttre och inre utseende.

Den nya tiden.

Sedan reformationen blivit genomförd och med den en mängd ändringar i gudstjänstordningen, uppsattes snart en predikstol och anskaffades bänkar. Ett

*) Möjligen år 1507, då ärkebiskop Jacob Ulfsson företog en visitationsresa bl. a. hit till Ådalen.

fragment av denna kyrkans troligen äldsta predikstol upptäcktes för ett par år sedan av doktor E. Salvén. Han fann det anbragt såsom ryggstöd i en av kyrkans nedersta bänkar. Det förvaras nu i sakristian.

Snart nog vaknade också behovet av bättre ljus i kyrkan. År 1652 utvidgades kyrkofönstren. På grund av befolkningens tillväxt blev det också nödvändigt att bygga en läktare, vilket skedde samma år. Då uppfördes den nuvarande undre läktarens bakre del, men ej dess framskjutande sidopartier. År 1689 blåste halva yttertaket av kyrkan under "ett makalöst oväder". Året därpå upptogs i hela stiftet en kollekt för den härigenom nödiga reparationen.

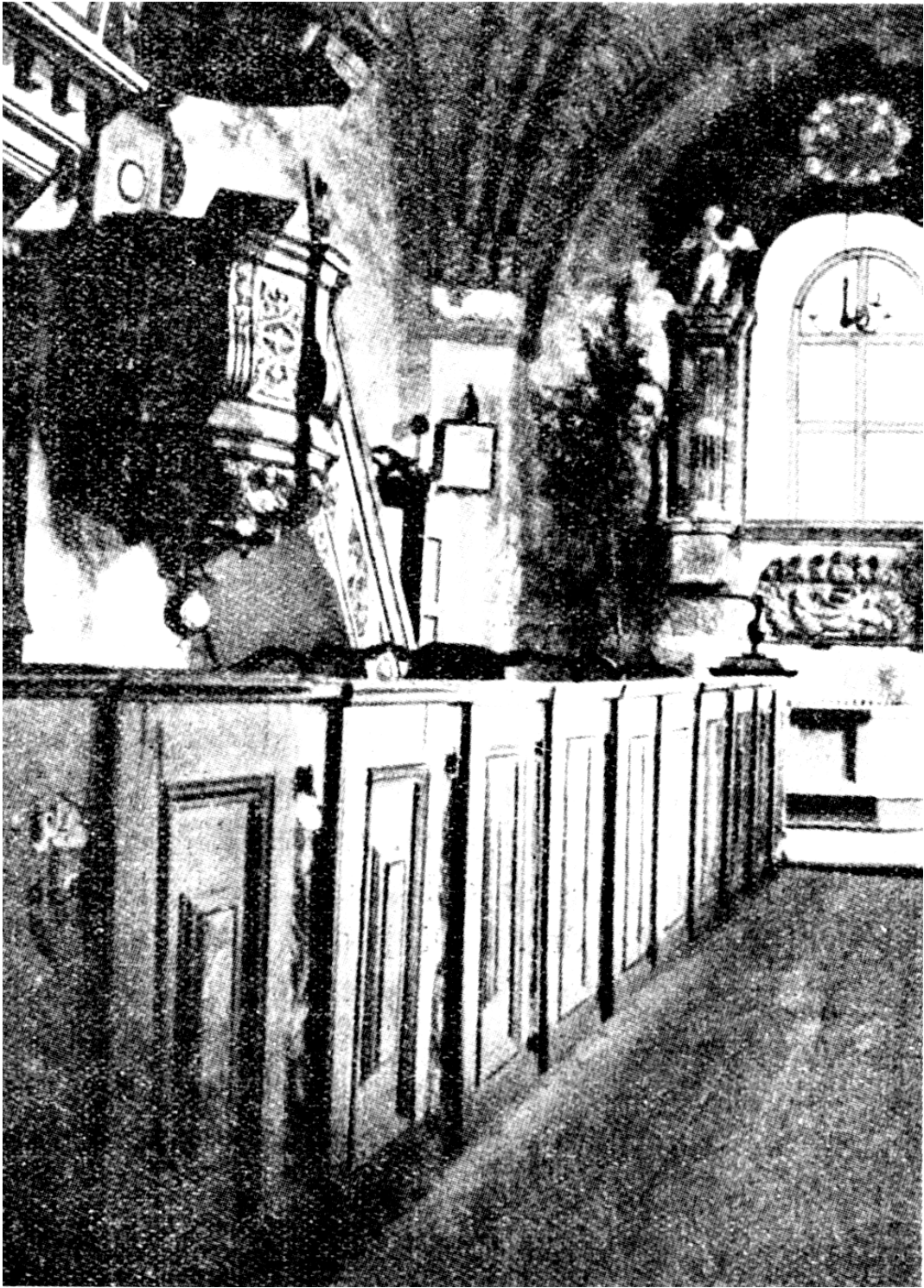
TVå mansåldrar efter den första läktarens tillkomst måste ytterligare utrymme skaffas. Fördenskull utökades denna läktare med de framskjutande sidopartier, vi nu se. Samtidigt uppförde man en ny läktare ovanför den gamla, och dessutom insatte man nya bänkar (de nuvarande) i kyrkan. Vid samma tillfälle anskaffades även "himmel med gyllene duva och sol" för predikstolen. Som kyrkans nuvarande predikstol är av senare datum, torde denna "himmel" varit avsedd för den predikstol, varav nu blott det omtalade fragmentet finnes bevarat.

Förvånande är det, att församlingen i den nöd tid, som då rådde, mäktade åstadkomma dessa arbeten. Trots dessa utgifter kunde man dock från kyrkokassan låna ut pengar till kronan. Åren efteråt hade man inkvartering av finska soldater och ersättningen härför skänkte sockenmännen till kyrkan, för vilken inga offer voro för stora. I protokoll från 1728 anmärkes att kyrkokassan har 719 daler i behållning. Samma år göt man en ny kyrkklocka för en kostnad

av 347 daler och två år senare förbättrar man stapeln för 490 daler.

Hittills hade koret lämnats tämligen orört, men snart skedde även här genomgripande förändringar. År 1739 bortflyttades det gamla altarskåpet från korväggen och i dess ställe förfärdigades av den norrländske träsnidaren Magnus Granlund den nuvarande altartavlan för en summa av 309 dr samt skrank, altarring och pyramider. Det gamla altarskåpet fick en mera blygsam plats på norra väggen. Där kom det att fylla en viktig mission. På 1750-talet började vandaliseringen av de sköna väggmålningarna, men man fann det besvärligt att flytta det gamla skåpet, som således räddade målningen bakom sig. Under loppet av två år inköpte man enligt kyrkoräkenskaperna 210 tunnor kalk för kyrkans behov och de följande åren nämnas åtskilliga utgiftsposter för "kalkslagning". Det var nu emellertid ej blott för detta beklagliga företag man behövde kalk, det var vid den tiden, man lät upphugga kyrkfönstren. En post lyder nämligen så här: "Till byggm. Anders Hägg för upphuggit 2:ne fönsterluffer och them utvidgat samt behörigen murat 72 dr". Därjämte omtalas ett nytt kyrkfönsters upphuggande. Så måste nya bågar och fönsterglas insättas, vilket allt drog stora kostnader, som dock vida överträffas av utgiften för altartavlans målning och förgyllning — 750 d:r utom respengar — till "Herr Capitain Hofverberg". Detta var år 1757. Följande året utbetalas ersättningen till "capit. Hofverbergs betient Abrah. Segerström resten på ack. för målningen i kyrkan". År 1761 uppsattes den av bildhuggaren Jon Göransson Westman förfärdigade predikstolen och s. å. utbetalas ytterligare till Abr. Segerström

för målning på predikstolen och kyrkobänkarna samt läktaren efter överenskommelse i sockenstämma den 22 novembris och qvittance 1100 d:r kpm“.

Ytterlännäs gamla kyrka (mot predikstolen).

Ehuru man således kan säga att kyrkan nu tedde sig i en återigen helt ny gestalt nämnes endast om

invigningen av predikstolen. Liksom offerviljan hos församlingsborna var beundransvärd har man rätt att använda samma omdöme om den konstnärliga smaken hos målarna, och att arbetet gjordes hållbart därom vittnar det nuvarande utseendet. En skönare färgharmonier torde knappast finnas i någon gammal landsbygdskyrka.

Nu hade man råkat i en visserligen obetydlig skuld för allt, som påkostats. Men 10 år senare är kyrkokassan uppe i en behållning på nära 4,000 dr. Då bygger man ny klockstapel och man kan med alla skäl till stolthet se på sitt verk. Men olyckan var nära. Blixten slog ned i stapeln, som brann upp, innan folk hann samlas för släckning. Genom träkorsen på griftegården leddes elden vidare till kyrkan, men blev lyckligtvis hejdad där snart nog. I kyrkans räkenskapsbok läses om olyckans omfattning: "Såsom kyrkotaket i Ytterlänäs genom ljungeld afbrann tillika med et fönster och en del af borggården d. 9 juli 1773 kl. 1 på dagen, så stannade kyrkan för följande kännbara utgifter..." Stapeln nämnes ej. Den blev icke återuppbyggd. När nytt tak skulle påläggas, gav man åt detsamma den brytning, som kännetecknade den då vanliga herrgårdsstilen. Kyrkklockorna upphängdes i den takryttare, som är det mest framträdande draget i denna kyrkas mindre vanliga exteriör.

Därmed hade kyrkan fått det utseende både utvändigt och invändigt, som den ännu har, och som det är vår och kommande släktleds plikt att väl vårda och underhålla.

Lyckligtvis undgick Ytterlänäs gamla kyrka det öde, som vederfors så många andra medeltida norrlandskyrkor på 1800-talet, att helt eller delvis raseras.

För detta ha vi att tacka de förståndiga och fram-synta män, som på sockenstämma den 10 nov. 1850 beslöto, att gamla kyrkan skulle orubbad förbliva. Till dess underhåll finnes en donation från 1871 av sjökaptenen Johan Nyberg i Bollsta på 1,500 kr. Avkastningen av denna för sin tid ståtliga donation är dock numera alldeles otillräcklig.

Den 22 okt. 1854 hölls den sista ordinarie gudstjänsten i denna kyrka. Följande söndag invigdes församlingens nybyggda tempel. Tillfälligtvis hållas dock ännu gudstjänster någon gång i detta ärevördiga gamla Gudshus.

Ytterlännäs gamla kyrka.

(Efter kopparstick från år 1854).

I våra dagar.

Efter denna kortfattade historik skola vi nu som hastigast beskriva kyrkans inre och dess inventarier, som de te sig i nuvarande tid. Denna beskrivning måste delvis bli ett upprepande av det redan sagda.

Ute i vapenhuset lägga vi först märke till det vackra valvet med dess dekorativa målningar. På västra väggen (till vänster, när man kommer in) är vitlimningen delvis bortnött, och vi se fragment av en figurmålning föreställande lyckans hjul.

Den vackra dörren in till själva kyrkan är med sina beslag och sitt drakhuvud bevarad från kyrkans äldsta tid. Någon *medeltida* kyrkodörr finnes eljest icke bevarad från Ångermanland.

Inne i själva kyrkan skola vi först betrakta takvalven, uppförda och målade mot medeltidens slut. Figurerna i det bakre valvet ovan läktarna föreställa längst fram Kristus och Maria. "De stå på var sin liten äng med uppväxande gräs och liljor. Kristus håller under högra armen pelaren, vid vilken han gisslades, och i den vänstra gisslet. Han visar sina sår, ur vilka blodet i båglinjer beger sig till kalken vid hans fötter. Maria lyfter sin högra hand och pekar med den andra på sitt blottade bröst". Mot söder avbildas den helige Sigfrid med tre mördade prästers huvuden i en bytta och därtill S:t Botvid med yxan och fisken. Mot norr se vi S:ta Barbara med en liten kyrka och S:ta Gertrud med en pelare. De fyra figurerna i korvalvet föreställa de fyra evangelisterna Matteus, Markus, Lukas och Johannes. För övrigt äro valven fyllda med ornamentmålningar, företrädesvis i brunt och

grönt. Vinrankor med druvklasar och schablonerade blad samt natemotiv fylla de fält, som ej ha figurmålningar. I nordöstra delen av korvalvet synas några

Valvmålning i Ytterlännäs gamla kyrka.

svårläsliga bokstäver, som först för några få år sedan uttyddes av doc. H. Cornell till: "Maalede Eghil". På motsvarande plats i det bakre valvet finnes ett svår-

tytt monogram, förmodligen en signatur, anbragt av någon Eghils medhjälpare.

Även kyrkans väggar ha ursprungligen varit fyllda med figur- och ornamentmålningar, men därav synes nu endast obetydliga spår, där vitlimningen borttagits. För 40 år sedan erhöll en sakkunnig museiman tillstånd att taga bort kalken, men som ett dylikt arbete är i hög grad tidsödande, tröttnade han snart. Sedan det visat sig kunna lyckas att med utmärkt resultat framkalla dylika målningar (Ramsele gamla kyrka) måste det vara ett önskemål, att en restaurering även av dessa väggmålningar företages. Ett fält på norra väggen visar ett prov, som avser att illustrera legenden om den heliga Ursulas båtfärd.

Dopfunten av gottlandsmarmor utan all utsmyckning samt det stora krucifixet mitt emot predikstolen äro liksom portklappen kyrkans äldsta minnen, daterade till omkr. år 1300. Kristus på korset framställles här död, medan han å krucifix från 11- och 1200-talen avbildas såsom levande.

Det stora madonnaskåpet på motsatta väggen invid predikstolen anses som ett av bildsnidaren Haakon Gulleasons förnämsta verk. Han har utfört liknande eller andra träskulpturer till många norrlandskyrkor. I dess nedre kant se vi ärkebiskop Jacob Ulfssons vapen (örnklo) och ett kors (omkr. år 1500).

Till kyrkans från medeltiden bevarade inventarier hör ju också det förut omtalade vackra altarskåpet uppe på läktaren. I mitten finna vi en s. k. nådstolsbild, Gud Fader på sin tron, hållande framför sig en miniatyrbild av Kristus på korset. På sidorna finna vi sex figurer i var sin nisch. Till höger synes S:ta Anna "själv tredje", i knäet har hon sin dotter, jung-

fru Maria, som har barnet på sin arm. Till vänster avbildas en apostel. I vänstra flygeln S:t Erik med kunglig krona och en apostel och i den högra flygeln ett kvinnligt helgon samt en Mariabild. Den senare är till form och storlek olika de övriga figurerna. Den har troligen tillhört ett äldre altarskåp från början av 1300-talet. På flyglarnas yttersidor finnas svårt skadade målningar, som föreställa S:t Erasmus, lidande martyrdöden, och den heliga Katarina. Önskligt vore dels att altarskåpet finge en mera framträdande plats och dels att målningarna restaurerades.

Av övriga föremål, som användes vid medeltida gudstjänst, finnes numera endast rökelsekaret bevarat. Det är av malm och hänger nu framme i koret. Den förgyllda silvermonstransen, i vilken hostian, det till Kristi lekamen förvandlade nattvardsbrödet, förevisades de i mässan deltagande, levererades till den kungliga skattkammaren 1548, medan tre små "munkeklockor, med vilka man ringde vid hostiens upphöjelse" funnos kvar in på 1800-talet.

Kyrkans träinredning (läktare, bänkar, predikstol och altaruppsats) är som nämnts från 16- och 1700-talen. På en pelare finnes årtalet 1652 inskuret, en siffra på vardera av pelarens fyra sidor, angivande tiden då läktaren tillkom. Observera huru de olika tidsstilarna harmoniera både i form och färg!

Ovan predikstolstrappan hänger ett porträtt av kyrkoherden Martin Solander (kyrkoherde i pastoratet 1711—1723). Porträttet skänktes till kyrkan 1743 av landshövdingen Christian Wallenstein.

"Höggörgrinnan", en återstod av skranket, som skiljde koret från församlingens rum i kyrkan sitter nu som dörr till korbänken mellan altaret och sakristian.

Altaret prydes av en järnljusstake, som jämte andra föremål återfanns av fil. d:r Erik Salvén vid hans inventering av kyrkan för några år sedan. Det tidigare nämnda predikstolsfragmentet förvaras i sakristian jämte en karolinervärja, som ägdes av den 1741 avlidne löjtnant Erik Hellström från Hammar. Där finnes även en konstnärligt arbetad ljussköld av drivet silver, som dock tyvärr är illa skadad. D:r Salvén, som livligt intresserar sig för kyrkan, har även upptäckt, att en mässkrud med årtalet 1758 till största delen är vida äldre (1500-talet) och av en typ, som i vårt land blott har en motsvarighet uti en korkåpa i Fogdö. Bland märkliga textila arbeten måste även den undre altarduken nämnas såsom utgörande ett utmärkt prov på gammaldags konstvävnad. En håv av silverbrokad, skänkt under 1700-talet av skeppare Haqvin Lenenius, är även unik.

Nummertavlan skänktes 1761 av grundläggaren till det dåtida pappersbruket i Ed inspektor Edström. Det 200 år gamla timglaset på predikstolen påminner om att tiden är kort.

Många, för vilka timglaset runnit ut för alltid sedan hundratals år tillbaka, sova nu den sista sömnen under kyrkans golv. Bland dem märkas den präst, som enligt sonsonens livfyllda skildring så verksamt tog del i häxeriprocesserna, som ledde till det dystra dramat på Bålberget för 250 år sedan. I dödboken läses nämligen: "Den 27 april 1719 afsomnade capellanen Her Lars Hornæus, begrofs i länäs Kyrkia mellan altarpallen och sacristidörren". Hans barn och andra efterkommande begrovos dels under koret och dels framme under golvet. Över gamla gravar gå sålunda våra steg, när vi trampa de breda golvtiljorna på väg

ut ur kyrkan. Vile de längesedan döde härinne i frid!

Det gnisslar i det grova låset, när nyckeln vrides om och dörren stänges efter oss. I sanning ingen miniatyrnyckel! Om denna kyrknyckel finnes en sägen tryckt i Hülphers beskrivning 1780 och med hans ord så lydande: " — — må nämnas, huru Kyrknyckeln, som Klockaren vid sin uppgång at ringa, lagt på en sten, hade bortkommit, men efter 40 år igenfanns, då et träd fälldes på Valoberget $\frac{1}{4}$ mil från Kyrkan, hwaräst den träffades i et Örnebo, och som et ålskin varit fästadt vid samma nyckel torde sådant snarast förorsakat denna stöld. Dylikt skal ock händt på annat ställe".

Slutord.

Som avslutning på denna lilla beskrivning må citeras några ord ur slutet på den sista ordinarie högmässopredikan, som hölls i detta tempel en höstdag 1854 av kyrkoherden, magister P. W. Huss:

"Ålderdomen bjuder vördnad. 'Dem gamlom skall man ära'. Därför stanna här med blottat huvud, med blicken till himlen och med en bön om himlen i hjärtat; stanna här och betrakta den ensamblivna, som många barn haft att för evigheten uppfostra kanske i dig ett av de mest ohörsamma och avfälliga! Men vi bjuda dig farväl, du Zions älskeliga dotter! och hembära Herranom våra rörda hjärtans tackoffer för vad du varit i din Herres tjänst i så många tidsåldrar, för det yttre skydd du skänkt, för den inre andliga frid och fröjd alla rätta kyrkogångare ostörda här hos dig fått njuta. Tag vårt avsked och bliv för oss hädan-

efter en dyrbar minnesvård från flydda dagar av Herrens trofasta nåd och barmhärtighet, ett vörnadens åminnelsetecken av hans oändliga välgärningar, en kraftig väckelse att flitigt söka de rum, där Herren har sin boning och vill uppenbara sin härlighet och välsigna sitt folk“.

Säljes till förmån för underhållet av
Ytterlännäs gamla kyrka.

